

ALKOHOLSPØRGSMÅLET

Af

Harald Westergaard.

Den, der har fulgt Afholdsbevægelsen herhjemme i Danmark i den sidste Menneskealder, vil have lagt Mærke til tre Stadier i den offentlige Mening derom. Man begynder med at se paa den fra oven nedad, undertiden med et overbærende Smil — vi danske har jo let ved at finde komiske Sider ved en Sag —, undertiden ogsaa med aabenbar Uvilje. Saa arbejder Bevægelsen sig frem til en agtet Stilling. I Modsætning til, hvad der f. Eks. er Tilfældet i Belgien, stillede det danske Socialdemokrati sig i Begyndelsen afvisende overfor Bevægelsen, i Arbejderkredse var det derfor ikke altid let for en Afholdsmand at begaa sig; men heri skete der efterhaanden en betydelig Forandring, og det samme kunde iagttages i andre Samfundslag; der var enkelte Steder i Landet, hvor Afholdssagen endog dominerede. Endelig kom det tredje Stadium; det er det, hvori vi nu befinder os. Nu har Sagen faaet Vind i Sejlene, Modstanderne begynder at frygte den; man danner en Liga til Værn mod Bevægelsen, rundt om i Landet hvæsser man Vaaben. Direktør

Waages Foredrag, som er aftrykt i nærværende Tidsskrift, er et Led i den saaledes indledede Kamp. Og selv om han i Kampens Hede har uddelt Hug, hvor der ikke var Grund dertil, og har ladet sig henrive til Udtalelser, som han vanskelig vil kunne hævde, saa har en alvorlig og anset Mand altid Krav paa Opmærksomhed. Jeg skal derfor i det følgende søge at belyse hans Bevisførelse og dertil knytte nogle yderligere Bemærkninger om denne for Samfundet saa overordentlig vigtige Sag.

Det er altid vanskeligt ved Debatten om et Anliggende, der i den Grad som Afholdssagen har Berøring med det personlige Liv, at undgaa stærke Ord og let købte Argumenter. Efter bedste Evne har jeg igennem adskillige Aar søgt at bortskære alle statistiske Beviser vedrørende denne Sag, som ikke kunde staa for en videnskabelig Prøvelse¹⁾. Den store officielle tyske Redegørelse for Erfaringerne fra Leipziger Sygekassen er et Eksempel derpaa. Der har været en Fristelse for Afholdsfolk til at indlemme denne Beretning i deres Arsenal, men Beviserne frembyder væsentlige Mangler, selv om Resultaterne kan synes rimelige nok. I sin Tid var Neison's Statistik over Drankeres Dødelighed en lignende Fristelse. Men ogsaa paa Afholdsmodstandernes Side har man undertiden faaet daarlige Mønter i Haanden. Det gælder ikke mindst en Statistik fra British Medical Association, som er bleven i høj Grad misbrugt som formentligt Bevis for Afholdets Skadelighed for Sundheden, og som det har været vanskeligt eller umuligt at tage Livet af.

¹⁾ Se bl. a. Alkoholforbrugets Indflydelse paa Livsvarigheden. Den norske Lægeforenings Smaaskrifter. Kristiania 1910.

Man kan da maaske ikke undre sig over, at Dir. Waage bruger ualmindelige stærke Ord i sit Indlæg, idet han ser sig selv som Frihedens Forkæmper og føler sig oprørt over enhver Tanke om Forbud som Forsøg paa at gribe ind i den personlige Frihed. Han sætter Afholdsfolkene i Klasse med Sekterere; de er nærmest overtroiske; de stiller udfordrende Krav; deres Foreninger har saaet Ukrudt; vi kunde, naar galt skulde være, bedre taale et Cykleforbud end et Afholdsforbud o. a. Det vilde dog være lettere at faa en frugtbringende Diskussion om Sagen, naar man var vis paa ikke at møde saadanne Stemningsudbrud.

Dir. Waage begynder med en Del historiske Bemærkninger om Alkoholismens Historie. De læses med Interesse, selv om man af og til maa sætte et Spørgsmaalstegn. Det er yderst vanskeligt at faa et paalideligt Vidnesbyrd om Sædernes Tilstand i ældre Tid. Meget ofte vil det Billede, man danner sig af de mange spredte Oplysninger, være altfor mørkt. Det faar jo nu være, om han har Ret eller ikke, om det f. Eks. kan slaas fast, at Alkoholismen tiltog i det 17de Aarh. osv. Men det forekommer mig ikke, at han har leveret noget, der kunde kaldes et Bevis for den Paastand, hvormed han slutter sin Afhandling, at „Sandheden er den, at de alkoholiske Drikke har været og er en uundværlig Bestanddel af den europæiske Kultur, og at særlig den Andel i den nyere Tids Kulturudvikling, som skyldes den nordisk-germanske Race, vilde have været utænkelig uden Alkoholens Hjælp“. Denne Ytring staar ikke alene. Han hævder, at Nydelsen af Brændevin har i visse Henseender havt en heldbringende Indflydelse paa Kulturudviklingen; Nyttens af et

maadeholdent Forbrug opvejer langt Skaden af det umaadeholdne Forbrug; et moderat Forbrug af Alkohol forhøjer Livsglæden, frembringer en god og velvillig Stemning og fremmer et fordrageligt Samkvem mellem Mennesker; det kan i mange Tilfælde bidrage til at gøre et trivielt Ægteskab taaleligt o. s. v.

Hvad Statistiken angaar, angriber Forfatteren ikke saa meget Tallene, som den Anvendelse der gøres deraf. Hans Hovedsynspunkt er, at man atter og atter forveksler Aarsag og Virkning. Vagabonder og andre mislykkede Eksistenser er ikke gaaet tilbunds, fordi de drak, men de drikker, fordi de er gaaet tilbunds; der er ingen umiddelbar Forbindelse mellem Drikfældighed og Selvmord; Fattigdommen i Samfundet er ikke en Følge af Drikfældighed, men Aarsagen til den osv.

Et særlig kraftigt Angreb retter han mod den foregaaende danske Ædruelighedskommissions lagttagelser over Alkoholismens Indflydelse paa Sundheden. Han regner disse lagttagelser for ubrugelige. Naar Kommissionen paa Grundlag af Indberetninger fra en Række Læger fandt, at Alkoholmisbrug i 23 % af Dødsfald blandt voksne Mænd var Hovedaarsag eller medvirkende Aarsag til Døden, saa hævder han, at det i mange Tilfælde er sandsynligt, at den paagældende Sygdom alligevel vilde være udbrudt og have medført en ligesaa tidlig Død, selv om der ikke havde været noget Alkoholmisbrug. Dette er en meget ensidig Betragtning. Det er selvfølgelig ikke udelukket, at en Læge kan have skønnet fejl og opfattet et Dødsfald som fremskyndet ved Alkoholisme, selv om Patienten har paadraget sig Sygdommen uafhængig af sin Drikfældighed. Men i det store og hele behøver man ikke

at frygte en saadan Fejlkilde. Der er Dødsfald, hvor al Tvivl er udelukket, som Delirium tremens, i andre Tilfælde vil de fleste være klare over Aarsagssammenhængen, som ved Levercirrhose, og blandt de mere almindelige Sygdomme afgiver Lungebetændelse et særdeles lærerigt Eksempel. Det blev i sin Tid paa vist af Breuning-Storm ved en Undersøgelse af Iagttagelser paa Kommunehospitalet, at Patienter, der led af Lungebetændelse, langt oftere bukkede under, naar de var Alkoholister, end naar de ikke var det. Af den første Gruppe døde 26 %, af den sidste kun 14 %. Tallene tydede tillige paa, at Alkoholister langt hyppigere blev angrebet af Sygdom end de maadeholdne.

Af let forstaaelige Grunde vil mange Læger selvfølgelig føle sig tilskyndet til at skaane Familiens Følelse ved ikke at skrive noget om Alkoholisme paa Dødsattesten. Men de Dødsfald, som man med uomtvistelig Sikkerhed kan opføre som Alkoholdødsfald, er i og for sig talrige nok. Og indirekte vil man kunne finde meget kraftige Vidnesbyrd om Alkoholismens Indflydelse.

Den engelske officielle Statistik gør saaledes Rede for Dødeligheden af forskellige Dødsarsager i en stor Mængde Fag, idet man søger at gøre Tallene homogene med Hensyn til Alderssammensætning. Af den sidste mig tilgængelige Beretning herom har jeg uddraget nedenstaaende Oplysninger, idet jeg har udeladt en Række Fag, hvor der var specielle Forhold, som Blyforgiftning eller stor Hyppighed af Ulykkestilfælde (som f. Eks. i Kulgruber); jeg bemærker iøvrigt at Rækkefølgen har væsenlig det samme Præg, selv om man tager alle Fag med.

Antal af Dødsfald blandt 100 000 Mennesker	Af Dødsfaldene skyldtes Alkoholisme
under 700	6
700—899	9
900—999	11
1 000—1 099	15
1 100—1 299	21
1 300—1 499	39
1 500 og derover	94

Det er vistnok kun et Minimum af Dødsfald, der har faaet Alkoholismens Stempel paa sig, men man finder en slaaende Sammenhæng mellem de to Rækker Tal; hvor der er registreret faa Alkohol dødsfald, er der en god Sundhedstilstand (det drejer sig om Fag som Landmænd, Landarbejdere osv.), hvor der er mange Tilfælde af Alkoholisme, svulmer Dødeligheden i det hele stærkt op, værst er Tilstanden i Fag, hvor der er umiddelbar Berøring med stærke Drikke, som Opvartere, Værtshusholdere osv., man kan vanskelig værges sig mod den Tanke, at det er Drikkeskikkene, der fremkalder en væsentlig Del af Overdødeligheden i de usunde Fag, og at altsaa Alkoholdødsfaldene i Virkeligheden er langt talrigere end Dødsanmeldelserne viser.

Der er ogsaa andre Punkter, hvor Delingen efter Erhverv kan give Vejledning. For et Par Aar siden udkom saaledes en Fællesberetning fra en Række nordamerikanske Livsforsikringselskaber¹⁾. Man søgte

¹⁾ Medico—Actuarial Mortality. Investigation Vol III. New York 1913.

her Oplysning om Dødeligheden i Fag, hvor der er Handel med eller Produktion af stærke Drikke (f. Eks. Hoteller, Vinstuer, Bryggerier og Brænderier). Man delte Iagttagelserne i to Klasser, eftersom de paagældende forsikrede var i umiddelbar Forbindelse med de stærke Drikke (f. Eks. Udskænkning) eller der ikke var nogen direkte Fristelse af denne Art (f. Eks. Kontorpersonale, Bryggeriarbejde, Rejsende). Dødeligheden sammenlignede man med den, man under iøvrigt lige Forhold vilde vente i den almindelige Klasse af Livsforsikrede. Resultatet af en Sammenstilling af Iagttagelserne var nu følgende:

Fagets Beskaffenhed:	Antal af Dødsfald efter		Paa 100 ventede Dødsfald kom faktisk
	Iagttagelse	Beregning	
Ikke beskæftiget med Udskænkning.....	3 024	2 337	129
Regelmæssig eller lejlighedsvis beskæftiget med Udskænkning	1 432	818	175
Tilsammen...	4 456	3 155	141

Man ser af disse Tal, at der er en meget stor Overdødelighed, og navnlig gælder det, hvor der er særlige Fristelser tilstede. Det viser sig ogsaa ved nærmere Undersøgelse, at Tilstanden bliver værre, alt som Forsikringens Varighed tiltager. I de første 5 Aar af Forsikringens Varighed er Overdødeligheden forholdsvis mindre fremtrædende end senere.

De Oplysninger, Livsforsikringsselskaber med Afdelinger for Afholdsfolk har tilvejebragt, er ofte bleven

mødt med skarp Kritik. Det har forsaavidt ikke været til Skade, som man maaske nok i sin Tid har taget sig det noget for let, men ved Kritiken fik en stærk Opfordring til at gennemarbejde Stoffet og gøre det saa klart og utvetydigt som muligt. Det viste sig ved en saadan Gennemarbejdelse, at, selv om man tager Hensyn til alle mulige Fejlkilder, bliver der en meget stor Forskel tilbage mellem Afholdsfolks og Ikke-Afholdsfolks Leveudsigter. Denne Forskel er selvfølgelig ikke lige stor overalt. Jo mindre Alkoholismen er udbredt i en Befolkning, desto mindre vil der naturligvis vindes ved Afholdsafdelingerne. — Undertiden paastaas det iøvrigt, at der slet ikke vindes noget, og man har Gang paa Gang anført Erfaringer fra Statsanstalten for Livsforsikring paa Ny Zealand som Vidnesbyrd i denne Retning. Da der saavidt mig bekendt ikke forelaa tilgængeligt Materiale desangaaende i Europa, søgte jeg autentiske Oplysninger ved Henvendelse til Anstalten, og fik beredvillig Svar paa mit Spørgsmaal.

Det viste sig, at Materialet ikke var særlig stort, idet man havde iagttaget 168 Dødsfald i Afholdsafdelingen i den undersøgte Periode. Havde Dødsfaldene været som i den almindelige Afdeling, vilde der være indtraadt 186. Disse Tal er selvfølgelig stærkt udsatte for Tilfældigheder, men naar Dødeligheden i Afholdsafdelingen faktisk har været en halv Snes Procent lavere end i den almindelige Afdeling, kan Erfaringerne i hvert Fald ikke bruges imod Paastanden om den lavere Dødelighed blandt Afholdsfolk.

Dir. Waage hævder nu overfor alle saadanne Erfaringer, at de ikke viser noget om det maadeholdne

Forbrugs Indvirkning paa Sundheden. Deri har han Ret, men dette paastaas heller ikke fra Afholdsfolkets Side. Som jeg Gang paa Gang har paavist, véd Statistiken i Virkeligheden ikke noget om Indflydelsen af et maadeholdent Forbrug af stærke Drikke. Det er muligt, at de maadeholdne Medlemmer af Livsforsikrings-selskaberne kan glæde sig ved ligesaa gode Leveudsigter som Afholdsfolkene, og fra Begyndelsen er vistnok det store Flertal af forsikrede ædruelige, idet Selskaberne værger sig mod Antagelse af alle Personer med forringede Leveudsigter; men saa maa det store eller lille Antal af umaadeholdne, som de paagældende Afdelinger efterhaanden kommer til at tælle, bære den fundne Overdødelighed, idet der er en Del Mennesker, som lidt efter lidt bukker under for Fristelsen. Denne Fristelse er aabenbart et betydningsfuldt Minus for de forsikrede i Afdelingerne for Ikke-Afholdsfolk.

I sin Kritik af disse Resultater kommer Dir. Waage til en besynderlig pessimistisk Opfattelse. Hvis Indtrædelsen i en Afholdsforening skulde forlænge Leveudsigterne, saa anser han det i hvert Fald ikke for afgjort, at dette er et Gode, man skal søge opnaaet for enhver Pris. „For det store Antal Mennesker, der ved Alkoholens Fjærnelse vilde føle Livet mere byrdefuldt og kedsommeligt, vilde det i al Fald være en meget daarlig Trøst, at de Afsavn, der paalægges dem, oven i Købet bidrager til at forlænge Levetiden.“ Mon dog ret mange vil slutte sig til dette mørke Syn paa Tilværelsen? Mon man ikke med godt Mod skulde have Lov at kæmpe for hygiejniske Fremskridt, f. Eks. for at redde Børn fra en tidlig Død, selv om det Liv, de gaar ind til, kan være trælsomt nok?

Dir. Waage ser Tilværelsen graat i graat, hvis Alkoholforbruget forsvinder. Kun enkelte Mennesker vil kunne undvære Stimulanser, de andre har et saa ensformigt og trættende Arbejde, at de maa have nogen Opmuntring, og her er altsaa de stærke Drikkes Mission. Forfatteren synes at mene, at al Glæde ved selskabeligt Samvær maa høre op, naar Alkoholforbruget hindres. Dette turde være en Misforstaaelse. Efterretninger fra Amerika fra „tørre“ Universitetsbyer tyder ingenlunde paa, at Ungdommen er mindre livsglad og Selskabeligheden mere kedsommelig, end hvor der endnu er Adgang til de vaade Varer.

Forfatteren stiller sig skeptisk overfor den Antagelse, at Drikfældighed har Indflydelse paa den kommende Generations Levedygtighed. Det er meget muligt, at Forfatteren har Ret i, at der ikke er nogen paaviselig større Indflydelse af Arvelighed i Ordets egentlige Forstand. Alligevel indrømmer han, at der kan være en Indflydelse af de ydre Omstændigheder, hvorunder Børn af Alkoholister vokser op. Og dette er jo for en social Betragtning netop det afgørende. Det bekræftes af en Undersøgelse, som den finske Læge Laitinen har gjort. Han iagttog saaledes Legemsvægten hos nyfødte Børn af Forældre med forskelligt Forbrug af stærke Drikke, idet han iøvrigt satte et forholdsvis ret lille Forbrug som Vidnesbyrd om Drikfældighed. Efter hans iagttagelse er Vægten for et nyfødt Barn i Gennemsnit 3.74 kg, naar Forældrene er Afholdsfolk, 3.68 naar de er maadeholdne, og 3.59 naar de er umaadeholdne. Ogsaa senere i Livet, ligesom ogsaa med Hensyn til Tandbrudet, viser der sig en Forskel i lignende Retning.

Dir. Waage er i adskillige Udtalelser udpræget Individualist. Derfor hævder han ogsaa, at det maa være Folks egen Sag, om de vil føre en mindre forsigtig Levevis, og til Gengæld udsætte sig for Sygdom og tidlig Død. Men det maa dog erkendes, at et Menneskes Handlemaade kun forsaavidt bør være hans egen Sag, som den ikke griber forstyrrende ind i andre Menneskers Velfærd. Det er ikke Samfundet, og det burde ikke være den enkelte ligegyldigt, om han ved sin Levevis bringer Nød og Fattigdom over sine nærmeste. Man kan ikke paastaa, at det kun er „individuelle Tilfælde af Fattigdom, der kan henføres til Drikfældighed som Aarsag“. Forbruget af de stærke Drikke repræsenterer ikke blot i og for sig en anselig Udgiftspost for vort lille Folk — det drejer sig om mange Millioner Kroner om Aaret — men det virker ogsaa indirekte ved at svække Arbejdslysten og Arbejdsevnen. Dir. Waage er klar over, at det umaadeholdne Forbrug virker i denne Retning, men han stiller sig skeptisk overfor de Forsøg, som Kraepelin og hans Skole har anstillet om Virkningen af smaa Alkohol-doser. Nu skal det ikke nægtes, at disse „Laboratorieforsøg“ kunde trænge til at blive underbyggede med nye og mere omfattende lagttagelsesrækker; men det forekommer mig, at Dir. Waage kun anfører spinkle Argumenter derimod; efter at disse Forsøg er blevne gentaget adskillige Gange med væsentlig samme Resultat, maatte det da i hvert Fald være Modstanderne, der fik Bevisbyrden.

Dir. Waage ser nærmest et Svaghedstegn i de Krav, der er fremkommet fra danske Afholdsmænd om Forbud. Han synes at mene, at Afholdsforeningerne

er ved at stagnere, at de kun bestaar, fordi de lader afholde opbyggelige eller oplysende Foredrag osv. Man kunde dog vel iøvrigt nok tænke sig, at alt dette Arbejde hørte med til Foreningernes Program, lad mig nævne Blaakorsbevægelsen som Eksempel.

Den store Forbudsadresse, som Afholdsmændene har sat i Gang, har vel særlig været Anledning til, at Dir. Waage har grebet Pennen. Adressen har havt en meget betydelig Tilslutning rundt om i vort Folk, selv om Svenskerne kom adskillig videre ved den bekendte store „Forbudsomröstning“ af 1909—10. Maaske vil det ikke vare mange Aar, inden et overvældende Flertal herhjemme er for absolut Forbud. Erfaringer som de, der indhøstedes ved det kortvarige Spiritusforbud i Fjor, vil maaske fremme denne Bevægelse. Den nuværende Ædruelighedskommission har samlet en Del Oplysninger herom; adskillige af dem peger paa den store Betydning, Forbudet — saa kort det varede — havde for Familielivet, som naar en Kone udtaler om Forbudet, at det er „godt for den, der har en fortrukken Mand“.

Men indtil Befolkningens store Flertal indser den overordentlige hygiejniske, økonomiske og sociale Betydning af, at de stærke Drikke kunde forsvinde, vil sikkert de fleste Afholdsmænd være tilfredse, naar der kan blive indført Bestemmelser om „local option“; der vil da være Egne af Landet, som i Kraft af Befolkningens eget Ønske bliver tørlagt, idet Udskænkningsstederne forsvinder, og paa disse Steder vil Befolkningen selv vaage over, at Bestemmelsen overholdes. Jeg antager, at selv de ivrigste Frihedsvenner kan gaa med hertil. Derved vil der opnaas en hel Del,

men en betydelig Rest af Drikfældighed vil blive tilbage i vort Land, med store Ulemper for Samfundet, og det vil næppe være muligt at fjerne disse Ulemper ved de sædvanlig foreslaede Midler i Form af høje Alkoholskatter, i alt Fald tyder Statistiken for Danmark afgjort paa, at saadanne Midler kun virker til et vist Punkt. Der kommer da det Øjeblik, da Befolkningen som Helhed ønsker et alment Forbud, maaske vil Ønsket endogsaa deles af mange Mennesker med svag Modstandskraft overfor de stærke Drikke. Naar dette Tidspunkt vil komme, da den enkelte saaledes finder sig vel ved at opgive sin egen Frihed til Fremme af det heles Vel, kan det ikke nytte at profetere om. Jeg for mit Vedkommende ønsker at det maa komme snart. Naar Verdenskrigens Ragnarok er omme, vil der blive store Opgaver for alle Folk, og en uhyre Kappelstrid. Og det Folk, der mest afgjort lægger an paa at forøge sin Arbejdskraft, vil have de bedste Chancer i Kampen. Direkte og indirekte vil det i den Henseende gavne, om de stærke Drikke bliver banlyst fra Nationens Liv.

København 18. Marts 1918.
